

TERESA MIŚ¹

ROLA LOKALNYCH INSTYTUCJI W PROCESIE ABSORPCJI ŚRODKÓW UNIJNYCH DLA ROLNICTWA W OPINII ROLNIKÓW Z POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ POLSKI

Abstrakt. W opracowaniu poddano ocenie udział instytucji szczebla lokalnego w świadczeniu pomocy rolnikom, ubiegającym się o środki finansowe z funduszy UE w warunkach rolnictwa rozdrobnionego. Zdecydowana większość badanych rolników wiąże sytuację finansowo-ekonomiczną swojego gospodarstwa oraz możliwość i sprawność korzystania z funduszy unijnych z działalnością instytucji lokalnych, w tym głównie ośrodków doradztwa rolniczego. Dzięki szkoleniom i doradztwu bezpośredniemu, polegającemu na pomocy w sporządzeniu poszczególnych wniosków aplikacyjnych, organizowanym przez pracowników ośrodków doradztwa rolniczego, rolnicy w warunkach rolnictwa rozdrobnionego nie mieli problemów z wypełnianiem wniosków aplikacyjnych. W kolejnych latach będą mogli korzystać z działań dostępnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Przygotowanie rolników do nowego okresu programowania to obecnie jedno z najważniejszych wyzwań stojących przed lokalnymi instytucjami, szczególnie doradczymi.

Słowa kluczowe: instytucje, rozdrobnione rolnictwo, fundusze UE, wspólna polityka rolna

WPROWADZENIE

Przystąpienie Polski do UE spowodowało konieczność dostosowania polskiej wsi i rolnictwa do nowych wymagań. Jednocześnie stworzyło możliwości korzystania z różnych instrumentów wsparcia finansowego. Doświadczenia krajów UE, a także doświadczenia polskie związane z wykorzystywaniem pomocy przedakcesyjnej wskazują, że rolnicy i inni mieszkańcy wsi potrzebują wsparcia tych działań ze strony otoczenia instytucjonalnego.

Według J. Commonsa, przedstawiciela amerykańskiego instytucjonalizmu, instytucje to społeczne ramy kontroli, wyzwalań oraz ukierunkowania działań indywidualnych [*Institucje gospodarki...* 1996, s. 9]. Natomiast G.W. Kołodko [2004] uważa, że instytucje to:

¹ Autorka jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Rzeszowskiego.

- legalne i zwyczajowo akceptowane procedury i zasady postępowania,
- obowiązujące prawo i przepisy, które zostały stworzone w celu ochrony interesów podmiotów funkcjonujących na rynku,
- organizacje oraz struktury administracyjne i polityczne obsługujące podmioty działające na rynku,
- kultura i mentalność rynkowa.

Instytucje, które funkcjonują w Polsce można rozmaicie klasyfikować. Można wyodrębnić następujące ich grupy [Wilkin 2002]:

- instytucje niezbędne do formalnego uczestnictwa w systemie UE, w tym rolnictwa w mechanizmach WPR,
- instytucje wzmacniające konkurencyjność rolnictwa na rynku unijnym i światowym,
- instytucje stwarzające odpowiednie warunki do efektywnego wykorzystania funduszy UE przeznaczonych na realizację różnych typów polityki wspólnotowej.

Aby być konkurencyjnym na globalizujących się rynkach rolnych, rolnicy potrzebują wsparcia ze strony instytucji doradczych, naukowych, finansowych, organizacji samorządowych, agend władzy centralnej i lokalnej itp. Wymienione elementy infrastruktury instytucjonalnej tworzą we współczesnej gospodarce zespół warunków sprzyjających inicjowaniu i realizacji przedsięwzięć o charakterze innowacyjnym. Ważne jest niwelowanie i łagodzenie barier oraz tworzenie systemu zachęt do rozwoju konkurencyjnego rolnictwa, a jednym z takich sposobów jest świadczenie pomocy potencjalnym beneficjentom występującym o dofinansowanie swoich działań innowacyjnych ze środków finansowych UE. Dlatego też podjęta w niniejszym opracowaniu próba oceny roli lokalnych instytucji w świadczeniu pomocy beneficjentom występującym o dofinansowanie swojej działalności gospodarczej jest bardzo ważna i potrzebna.

Członkostwo Polski w UE zwiększyło poziom wsparcia finansowego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. W porównaniu do 2003 roku w 2005 roku nastąpiło potrojenie wydatków na rolnictwo, rynki rolne i rozwój wsi. Środki krajowe zwiększyły się w tym czasie o 59%, a z UE 11-krotnie [*Rolnictwo i gospodarka...* 2006]. Skala transferu środków finansowych z roku na rok osiąga coraz większe rozmiary. W latach 1994-2003 Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji rolnictwa wypłaciła beneficjentom łącznie 14,8 mld zł, od początku zaś 2004 roku do połowy 2007 roku – 41,6 mld zł, w tym 39,1 mld zł w ramach wsparcia z programów unijnych [*Trzy lata...* 2007]. W związku z tym ważna rola przypada tutaj lokalnym instytucjom, które poprzez szybką i właściwą informację oraz konsulting mogą pomóc rolnikom i innym mieszkańcom wsi w ubieganiu się o środki unijne.

CEL, METODY I ORGANIZACJA BADAŃ

Celem opracowania było zbadanie opinii rolników na temat lokalnych instytucji wspomagających ich w pozyskiwaniu wsparcia unijnego, źródeł pozyskiwania informacji o funduszach, czynnikach utrudniających korzystanie z pomo-

cy otoczenia instytucjonalnego, jak również spodziewanych i faktycznych efektach, jakie ze współpracy z instytucjami wynikają.

Zakres przestrzenny badań objął teren trzech województw: małopolskiego, podkarpackiego oraz świętokrzyskiego, i podyktowany był chęcią ukazania badanej problematyki w regionie o dominacji drobnych, niskotowarowych i słabych ekonomicznie gospodarstw. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego nie przekraczała w tych województwach 3,9 ha użytków rolnych. Badania ankietowe przy użyciu kwestionariusza wywiadu przeprowadzono w pierwszym kwartale 2007 roku na próbie 856 rolników z terenu wspomnianych już wcześniej trzech województw, w tym 300 rolników z województwa podkarpackiego, oraz po 278 użytkowników gospodarstw z województw małopolskiego i świętokrzyskiego². Chodziło w nich między innymi o poznanie opinii rolników w kwestii oceny możliwości korzystania z pomocy instytucji w ramach ubiegania się o różne formy wsparcia finansowego ze środków UE, jej efektów oraz napotykanym barier. Dobór gospodarstw został przeprowadzony metodą losowania kwotowego.

Głównym czynnikiem decydującym o absorpcji środków finansowych dostępnych w ramach programów UE jest zdolność kredytowa rolników, co wynika z formuły refundacji poniesionych kosztów po zakończeniu inwestycji. Tak więc, aby ubiegać się o wsparcie, rolnik musi dysponować środkami na realizację projektu (w Polsce są to głównie kredyty), a po jego realizacji wystąpić o zwrot poniesionych kosztów kwalifikowanych. Ponadto poziom absorpcji środków unijnych jest uzależniony od aktywności i postaw rolników oraz sytuacji strukturalnej, występującej w danym makroregionie. Z badań Miś [2008] wynika, że rolnicy gospodarujący na terenach makroregionów: Mazowsze i Podlasie oraz Wielkopolska i Śląsk, gdzie występują duże obszary gospodarstwa i niskie zatrudnienie w rolnictwie, otrzymują znacznie większe dofinansowanie ze środków UE aniżeli rolnicy z makroregionów Małopolska i Pogórze.

Makroregion rolnictwa i obszarów wiejskich jest to zespół regionów wyróżniających się charakterem struktury agrarnej oraz stanem zaludnienia wsi od pozostałych regionów [Michna 2001]. Zróżnicowanie regionalne wsi i rolnictwa determinuje potrzebę stosowania pod wieloma względami innej polityki rolnej w stosunku do poszczególnych makroregionów. Dotyczy to zwłaszcza wsparcia finansowego z funduszy unijnych. Makroregion Małopolska i Pogórze obejmuje województwa Polski południowo-wschodniej, tj. podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie i śląskie. Jest to makroregion przeludnionej wsi i rozdrobnionej struktury agrarnej rolnictwa. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego nie przekracza w tych województwach 5 ha UR, a zaledwie 1,8% gospodarstw posiada powierzchnię powyżej 15 ha UR. Poza województwem śląskim ponad połowa populacji makroregionu to ludność wiejska. Rozdrobnieniu struktury ob-

² Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2006–2008, jako projekt badawczy *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw (po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej)*, finansowany przez MNiSW w ramach grantu nr N114 009 31/2320, realizowanego w Katedrze Polityki Gospodarczej Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego od 2006 roku.

szarowej gospodarstw towarzyszy ich słabe powiązanie z rynkiem i niska towarowość. Tylko dla 23,1% rodzin rolniczych dochody z gospodarstwa są głównym lub jedynym źródłem utrzymania, a dla ponad 40% są nimi renty, emerytury oraz zasiłki socjalne. Przeludnienie agrarne i mała skala produkcji sprawiają, że dochody rolników są bardzo niskie [Kata i Miś 2005]. Głównym problemem rolnictwa w południowo-wschodniej Polsce jest rozdrobniona struktura agrarna, która uniemożliwia osiągnięcie wysokich dochodów z produkcji rolniczej. Tak więc wsparcie finansowe czy też aktywność instytucji lokalnych nie rozwiąże problemów uzyskiwanych dochodów, gdyż skala działalności większości gospodarstw na to nie pozwoli. Rozwiązaniem może być takie ukierunkowanie strumienia wsparcia, które będzie sprzyjać pozyskiwaniu dochodów z działalności pozarolniczej. Wymaga to aktywności lokalnych instytucji, szczególnie doradczych, w świadczeniu pomocy potencjalnym beneficjentom występującym o wsparcie podejmowanych lub już realizowanych działań przedsiębiorczych. Również z badań Ziętarey [2005] wynika, że wiele polskich gospodarstw może zwiększyć swoje szanse na unijnym rynku, dywersyfikując dochody przez prowadzenie działalności pozarolniczej lub produkcję unikalnych dóbr.

INSTYTUCJE WSPIERAJĄCE MIESZKAŃCÓW WSI W ZAKRESIE ZDOBYWANIA WIEDZY O FUNDUSZACH UE

Przed instytucjami zarządzającymi w sferze agrobiznesu stoi obecnie wiele wyzwań, związanych z uwarunkowaniami światowymi i europejskimi. Według Komisji Wspólnot Europejskich, Europa musi stać się społeczeństwem opartym na wiedzy i przyjaznym takim innowacjom, które stanowią kluczową wartość społeczną i są uważane za korzystne dla wszystkich obywateli³. Sukces rozwoju polega na zmniejszeniu luki dotyczącej wiedzy. Przy czym ważna jest nie tylko wiedza o procesach produkcyjnych, ale i wiedza o właściwym funkcjonowaniu instytucji z zakresu organizacji, zarządzania itp. [Stiglitz 1999].

Pozyskiwanie i właściwe wykorzystanie środków finansowych z funduszy UE wymaga odpowiedniego zaplecza instytucjonalnego. Obejmuje ono agencje (ARR, ARiMR, ANR) oraz jednostki doradcze, w tym ośrodki doradztwa rolniczego, izby rolnicze itp. (tabela 1).

Instytucje te wspierają głównie te segmenty, które są dobrze wpisane w struktury agrobiznesu, czyli świadczą pomoc dużym i silnym gospodarstwom rolnym. Wynika to z faktu, że w większości są to instytucje płatnicze, które realizując swoje funkcje, wspierają rozwój inwestycji w dużych gospodarstwach rolnych, występujących o dofinansowanie projektów, dysponując odpowiednimi środkami własnymi. Należy tutaj jednak wyraźnie podkreślić, że obecnie istnieje potrzeba powstawania i aktywnego działania instytucji, które będą w stanie wywołać trwałe zmiany strukturalne, co jest szczególnie ważne i niezbędne w regionie rozdrobnionego rolnictwa.

³ Wykorzystanie wiedzy w praktyce: szeroko zakrojona strategia innowacyjna dla UE. Komunikat do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Gospodarczo-Społecznego i Komitetu Regionów, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dn. 13.09.2006 com 502 (wersja ostateczna), s. 4.

TABELA 1. Podstawowe instytucje realizujące politykę rolną

Instytucje	Zakres działania
Agencja Rynku Rolnego (ARR)	Agencja płatnicza odpowiedzialna za administrowanie mechanizmami WPR oraz mechanizmami finansowanymi z budżetu krajowego w celu stabilizacji rynku produktów rolno-spożywczych oraz ochrony dochodów uzyskiwanych z rolnictwa.
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)	Agencja płatnicza dla mechanizmów WPR w jej I i II filarze oraz dla wsparcia wspólnej organizacji rynków owoców i warzyw oraz ryb, a także beneficjent końcowy i instytucja wdrażająca dla sektorowych Programów Operacyjnych wspierających rolnictwo w latach 2004–2006 i sektor rybny w latach 200–2006 i 2007–2013. Dokonuje transferu środków z funduszy unijnych, w ramach pomocy krajowej dopłaca do oprocentowania kredytów.
Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR)	Wykonywanie prawa własności i innych praw rzeczowych w stosunku do mienia państwowego w rolnictwie.
Ośrodki Doradztwa Rolniczego (ODR)	Transfer „know-how” z zakresu wiedzy rolniczej, organizacji i zarządzania, świadczenie większości usług doradczych bezpłatnie.
Izby Rolnicze (IR)	Izba jest jednostką organizacyjną samorządu rolniczego, działającego na rzecz rozwiązywania problemów rolnictwa, i reprezentuje interesy zrzeszonych w niej podmiotów. Działa na rzecz rolnictwa, wpływa na kształtowanie polityki rolnej i uczestniczy w jej realizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: danych MRiRW, *Rolnictwa i gospodarki...* [2006] oraz Ustawy z dnia 11 marca 2004 roku o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych (DzU z 2004 r., nr 42, poz. 386; nr 97, poz. 964).

Jedną z największych słabości polskiego rolnictwa, która uwidoczniła się dotkliwie w pierwszej dekadzie transformacji gospodarczej, a która sukcesywnie ulegała pogłębieniu prowadzącemu do degradacji sektora rolnego, była sfera rozwoju instytucjonalnego. W momencie przejścia do systemu rynkowego wytworzyły się „pustki instytucjonalne”, które automatycznie znalazły odzwierciedlenie w pogorszeniu warunków gospodarowania, a w konsekwencji – w zmniejszającym się parytecie dochodowym i niemożności prowadzenia przez większość gospodarstw reprodukcji rozszerzonej. Wiele instytucji i organizacji uległo likwidacji, a w ich miejsce nie pojawiły się nowe. Tworzenie nowego układu instytucjonalnego w gminie, zdolnego do identyfikacji i rozwiązywania problemów lokalnych, jest tworzeniem bazy niezbędnej dla przyszłego rozwoju [Wilkin 2000, Kłodziński 2001].

Sfera instytucjonalna uległa silnym przeobrażeniom po wstąpieniu Polski do UE, szczególnie w odniesieniu do wsi i rolnictwa [Wilkin 2006]. Jak podaje Fedyszak-Radziejowska [2006], w związku z integracją Polski do UE w ostatnich latach na polskiej wsi pojawiło się wiele nowych instytucji i organizacji wspomagających jej mieszkańców, początkowo w przygotowaniu do akcesji, a na-

stępnie w korzystaniu z możliwości, jakie ta akcesja stworzyła. W bazie programu Agro-Info, prowadzonego przez Biuro Programów Wiejskich Funduszu Współpracy, zarejestrowanych jest ponad 1000 instytucji aktywnie przygotowujących rolników i mieszkańców wsi do integracji, prowadzących szkolenia, służących radami, publikacjami, broszurami i materiałami pomocniczymi.

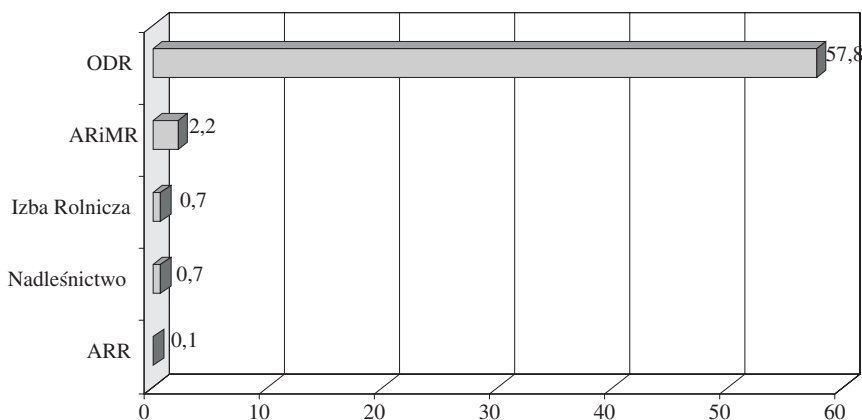
Obecnie, gdy polskie rolnictwo zostało objęte regulacjami WPR UE, ważne jest wypracowanie koncepcji, z której wynikają priorytety rozwojowe wyrażone w programach aktywizacji społeczności lokalnych, edukacyjnych i inwestycyjnych. W realizacji tej koncepcji istotną rolę mogą odegrać instytucje doradcze, których rola polega na przekazywaniu informacji, popularyzacji zachowań i postaw przedsiębiorczych, świadczeniu pomocy w pozyskiwaniu przez mieszkańców wsi środków finansowych z funduszy UE. Szeroki dostęp do informacji ma istotny wpływ na podejmowanie decyzji związanych z prowadzeniem gospodarstwa i podejmowaniem działalności pozarolniczej, a także sięganiem po wsparcie unijne.

Informacje dostarczane są rolnikom głównie za pośrednictwem pracowników ośrodków doradztwa rolniczego. Ośrodki doradztwa rolniczego mają taką strukturę organizacyjną, iż poprzez swoich doradców oferują rolnikom prowadzącym gospodarstwo rolne oraz przedsiębiorcom zlokalizowanym na wsi i firmom związanym z przetwórstwem rolnym pomoc w podejmowaniu decyzji związanych z prowadzeniem działalności [Wielewska 2005, Miś 2007].

Korzystanie z programów pomocowych UE wymaga znacznej wiedzy technicznej, produkcyjnej, ekonomicznej, prawnej i ekologicznej. W związku z tym wzrosło zapotrzebowanie na doradztwo w tym zakresie. Biznesplan, cash-flow, dobrostan zwierząt, kodeks dobrej praktyki rolniczej czy standardy ekologiczne inwestycji i produkcji stały się niezbędnymi składnikami wiedzy rolnika, który chce korzystać z systemu wsparcia unijnego. Integracja europejska wymusiła na polskich rolnikach przyspieszone uczenie się wykorzystywania nowoczesnych instytucji finansowych i doradczych [Wilkin 2006].

WSPARCIE ROLNIKÓW PRZEZ INSTYTUCJE W UBIEGANIU SIĘ O FUNDUSZE UE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

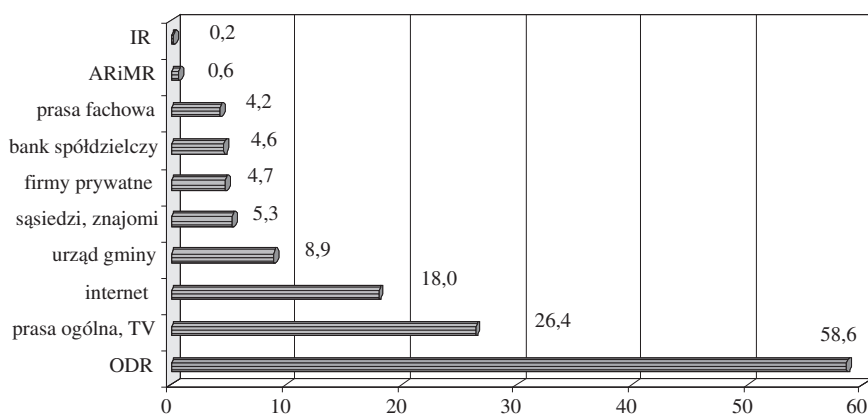
Ankietowani rolnicy byli dość aktywni w ubieganiu się o wsparcie unijne – 486 osób (co stanowi 56,8% ogółu badanych) deklarowało, że w latach 2004–2006 korzystało ze środków finansowych, dostępnych w ramach poszczególnych działań programów SPO i PROW. Blisko 87% ankietowanych rolników złożyło wnioski o dofinansowanie gospodarstw z działań dostępnych w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), w tym najwięcej osób (28,9%) ubiegało się o wsparcie gospodarstw niskotowarowych oraz wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) – 28,7%. Prawie co piąty badany starał się o środki finansowe dostępne w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO), w tym głównie na nowe inwestycje w gospodarstwach. Ponadto 720 rolników (co stanowi ponad 84% ogółu badanych) ubiegało się o dopłaty bezpośrednie.

RYSUNEK 1. Korzystanie z pomocy instytucji przy ubieganiu się o fundusze UE (% wskazań)

Źródło: Badania ankietowe.

W przeprowadzonych badaniach zapytano rolników, czy przy ubieganiu się o środki finansowe UE korzystali z pomocy lokalnych instytucji. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 527 osób, co stanowi 61,6% ogółu badanych. Ankietowani wskazywali głównie na pomoc ODR. Pomoc ta polegała głównie na świadczeniu doradztwa bezpośredniego, czyli wypełnianiu wniosków aplikacyjnych i planów (np. przy programach rolno-środowiskowych) oraz biznesplanów (rysunek 1). Należy tutaj jednak wspomnieć, że Ośrodki Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (woj. podkarpackie), Modliszewicach (woj. świętokrzyskie) i Karniowicach (woj. małopolskie) korzystały ze wsparcia finansowego na pokrycie kosztów doradztwa przy wypełnianiu wniosków w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (działanie: Wsparcie doradztwa rolniczego) na lata 2004–2006. Ponadto nadleśnictwa były wskazane jako instytucje przygotowane

RYSUNEK 2. Źródła informacji o programach unijnych w opinii rolników (% odpowiedzi)

Źródło: Badania ankietowe.

do sporządzania planów zalesieniowych, których posiadanie było niezbędne przy ubieganiu się o dofinansowanie zalesiania gruntów rolnych w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2004–2006.

Analizując najważniejsze źródła informacji o dostępnych programach wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich, należy stwierdzić, że badani rolnicy najczęściej informacji czerpią za pośrednictwem pracowników ośrodków doradztwa rolniczego oraz z mediów, w mniejszym stopniu zaś od sąsiadów i znajomych (rysunek 2). Widoczny jest tutaj słaby udział pozostałych instytucji, typu urzędy gmin, ARiMR czy izby rolnicze.

Objęcie polskiego rolnictwa mechanizmami i wsparciem w ramach WPR UE i polityki strukturalnej stało się powodem do wzmocnienia relacji rolników z wieloma instytucjami [Wilkin 2006]. Wyniki badań wskazują, że najczęstsze kontakty utrzymują oni z bankami oraz ODR. Instytucje, z którymi rolnicy utrzymują stałe kontakty, uzyskały w ich opinii także najwyższe oceny (tabela 2).

TABELA 2. Częstotliwość relacji rolników z otoczeniem instytucjonalnym (w %)

Instytucje	Rolnicy utrzymujący częste kontakty ^a	Raz w roku	Rzadziej niż raz w roku	Średnia ocena instytucji ^b
Bank	59,5	3,9	2,2	4,56
Ośrodek Doradztwa Rolniczego	52,8	3,5	2,2	4,25
Urząd Gminy	31,1	5,4	1,6	3,97
ARiMR	20,6	12,9	3,4	3,81
Izba Rolnicza	6,8	8,8	21,6	3,18
Izby Gospodarcze i Przemysłowo-Handlowe	4,6	0,1	4,4	2,19
Samorząd powiatu	4,0	11,6	12,6	3,62
Agencja Rynku Rolnego	2,9	14,8	13,7	3,46
Fundacje i stowarzyszenia	2,2	0,2	1,5	3,78
Powiatowy Urząd Pracy	1,9	1,8	6,2	2,97
Organizacje branżowe	1,8	0,6	3,1	3,45
Ośrodki badawczo-rozwojowe	0,6	0,6	4,4	3,78
Związki zawodowe rolników	0,6	0,4	4,3	2,55
Agencja Nieruchomości Rolnych	0,2	3,0	14,5	2,99
Urząd Marszałkowski	0,2	1,8	7,0	3,22
Inne	1,6	1,2	5,3	4,16

^a Kontakty z instytucjami częściej niż raz w roku.

^b Rolnicy dokonywali oceny instytucji w skali od 1 do 5, gdzie 5 to najwyższa ocena.

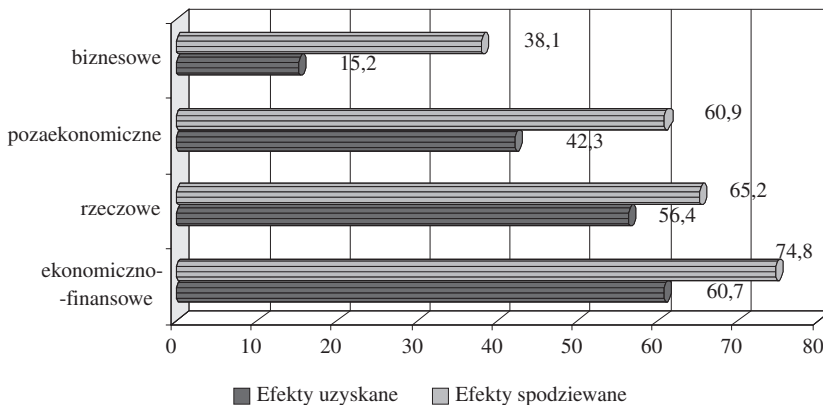
Źródło: Badania ankietowe.

Potwierdzeniem tego są również badania Fedyszak-Radziejowskiej [2006], z których wynika, że rolnicy pytani o instytucje obsługujące rolnictwo odpowiadają: „przedtem tak bardzo się tych ODR nie widziało, a w tej chwili wszystko przez ODR”. Ponadto rolnicy podkreślają rzetelność doradców i zaufanie do tej instytucji.

Należy tu jednak nadmienić, że te częste kontakty z bankami i ODR zostały niejako narzucone rolnikom jako efekt wprowadzenia podatku VAT w rolnictwie

(posiadanie rachunku bankowego przez rolników „ryczałtowych”) oraz objęcia rolnictwa zasadami wspólnej polityki rolnej (dopłaty bezpośrednie itp.). Zaskakująco mało jest relacji rolników z instytucjami prywatnymi, organizacjami samorządu gospodarczego i zawodowego (Izby Rolnicze), organizacjami branżowymi producentów rolnych (grupy marketingowe) i innymi wspierającymi przemiany na obszarach wiejskich.

Ważną kwestią są efekty uzyskane w wyniku współpracy z instytucjami. Badani rolnicy wskazali głównie na efekty ekonomiczno-finansowe, związane z uzyskaniem wsparcia finansowego z UE, wzrostem przychodów oraz obniżką kosztów produkcji i ryzyka gospodarowania (rysunek 3).

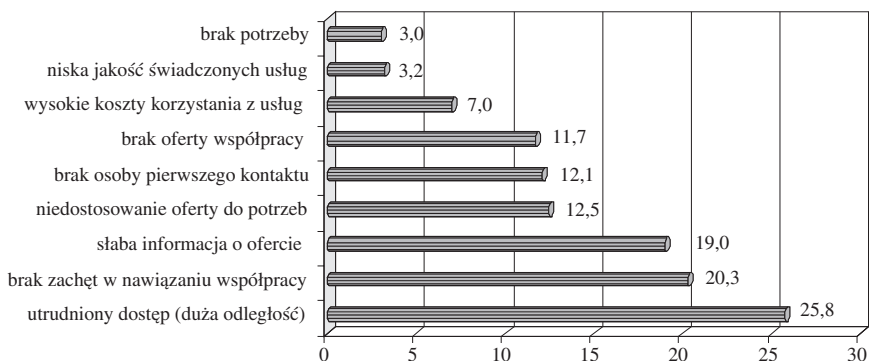

RYSUNEK 3. Efekty, jakie badani rolnicy uzyskali lub spodziewają się uzyskać w wyniku współpracy z instytucjami (w %)

Źródło: Badania ankietowe.

Wśród uzyskanych efektów rzeczowych co piąty badany rolnik wymieniał wzrost możliwości produkcyjnych gospodarstwa, wprowadzenie nowej technologii produkcji oraz jej specjalizację. Najważniejsze uzyskane efekty pozaekonomiczne w opinii rolników to: poprawa warunków i bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie oraz poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie emisji ścieków i zalesianie gruntów. Główne zaś efekty biznesowe, według rolników, to otwarcie możliwości świadczenia nowych usług, głównie agroturystycznych i rolniczych.

O nawiązywaniu współpracy z instytucjami decyduje wiele czynników o charakterze zewnętrznym, niezależnych od klienta, lub takich, na które ma on niewielki wpływ. Czynnikiem najczęściej postrzeganym przez badanych rolników, jako bariera i ograniczenie rozwoju współpracy, okazał się utrudniony dostęp do instytucji, poprzez dużą odległość, na co wskazywali głównie rolnicy, których gospodarstwa były położone na Podkarpaciu, w rejonie Bieszczadów. Jednocześnie ci rolnicy, których gospodarstwa są położone w niekorzystnej odległości od instytucji, wykazują największą chęć i potrzebę korzystania z pomocy różnego rodzaju instytucji. Prawie co piąty badany rolnik jako ważne ograniczenia wskazuje słabą informację o ofer-

RYSUNEK 4. Bariery i ograniczenia przy korzystaniu z pomocy instytucji w opinii rolników (w %)

Źródło: Badania ankietowe.

cie ze strony instytucji oraz brak zachęt w nawiązywaniu z nią współpracy (rysunek 4).

Z opinii badanych rolników wynika, że w najbliższej przyszłości zdecydowana większość (84,1% badanych) zamierza ubiegać się o wsparcie swojej działalności ze środków finansowych dostępnych w ramach PROW na lata 2007–2013, 14,6% rolników stwierdziło, że nie będzie się ubiegać o wsparcie, a 1,3% badanych jest jeszcze niezdecydowanych. Analizując wypowiedzi badanych rolników na temat celu, na jaki będą przeznaczone pozyskane środki, należy stwierdzić, że generalnie respondenci (38,7% ogółu badanych) planują przeznaczyć je na nowe inwestycje, w tym głównie związane z zakupem nowych maszyn, ziemi oraz budową nowych i modernizacją istniejących budynków gospodarczych. Ponadto badani rolnicy w przyszłości zamierzają środki z UE przeznaczyć na rozwój działalności pozarolniczej oraz przestawienie gospodarstwa na ekologiczne. Przygotowanie rolników do nowego okresu programowania to obecnie jedno z najważniejszych wyzwań stojących przed lokalnymi instytucjami, szczególnie doradczymi. Bo wiem co drugi badany deklaruje, że przy ubieganiu się o środki z UE w latach 2007–2013 skorzysta z usług świadczonych przez ODR.

PODSUMOWANIE

Integracja z UE wyznacza potrzebę dostosowania polskiej wsi i rolnictwa do wymagań europejskich, a jednocześnie stwarza możliwość korzystania przez mieszkańców obszarów wiejskich z różnych instrumentów ekonomicznego wsparcia tych procesów. Wykorzystanie funduszy unijnych to wyzwanie, jakie stanęło zarówno przed jednostkami odpowiedzialnymi za wdrażanie programów, jak i ich odbiorcami. Postawa i wiedza tych podmiotów stanowi potencjał niezbędny do osiągnięcia sukcesu. W znacznej mierze to od wiedzy i umiejętności doradców zależy, jakie kwoty środków pieniężnych będą pozyskane przez potencjalnych beneficjentów programów unijnych.

Z badań własnych wynika, że na terenie południowo-wschodniej Polski instytucjami, które na poziomie lokalnym w największym stopniu uczestniczą w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa, są jednostki doradztwa rolniczego typu ODR oraz agencja płatnicza – ARiMR. W niewielkim zakresie rolnicy otrzymują pomoc od pozostałych instytucji, na przykład organizacji branżowych, organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego lub instytucji prywatnych.

BIBLIOGRAFIA

- Fedyszak-Radziejowska B., 2006: *Przyszłość doradztwa rolniczego w Polsce – zmiana czy doskonalenie dotychczasowych rozwiązań*. Analiza instytucjonalna. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1: 75–85.
- Instytucje gospodarki rynkowej (wybór tekstów)*, 1996. Opr. J. Wilkin. Wydział Nauk Ekonomicznych UW, Warszawa.
- Kata R., Miś T., 2005: *Regional differences of Poland's agriculture in aspect of its financing from the European Union Funds*. In: *New Members – New Challenges for the European Regional Development Policy*. Technical University of Košice, University of Economics in Bratislava, German Section of ERSA, Novy Smokovec: 164–170.
- Kłodziński M., 2001: *Bariery i priorytety w rozwoju przedsiębiorczości*. „Zeszyty Naukowe AR w Krakowie” 377, 78.
- Kołodko G.W., 2004: *Znaczenie instytucji i polityki dla szybkiego rozwoju gospodarczego*. W: *Zmiany instytucjonalne w polskiej gospodarce rynkowej*. Red. A. Noga. PTE, Warszawa: 43.
- Michna W., 2001: *Polityka rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz jej regionalizacja*. Studia i Monografie 104. IERiGŻ, Warszawa.
- Miś T., 2007: *Significance of advisory institutions in the development of rural small and medium size companies in podkarpackie region*. In: *Ekonomycký Rùst a Rozvoj Regionù*. Ed. M. Kadavová. Hradec Králové: 49–53.
- Miś T., 2008: *Wykorzystanie wsparcia finansowego z funduszy UE przez gospodarstwa rolne w regionie rozdrobnionego rolnictwa*. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, „Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 65: 109–120.
- Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce*, 2006. MRiRW, Warszawa (www.minrol.gov.pl).
- Stiglitz J.E., 1999: *Knowledge for Development: Economic Science*. Economic Policy and Economic Advice. The World Bank.
- Trzy lata po akcesji*, 2007. ARiMR, Warszawa.
- Wielewska I., 2005: *Oddziaływanie ośrodków doradztwa rolniczego na procesy decyzyjne rolników i producentów rolnych*. „Prace Komisji Nauk Rolniczych i Przyrodniczych” XLIII, B, 57: 831–838.
- Wilkin J., 2000. *Polskie rolnictwo w procesie transformacji – mechanizmy, tendencje i efekty przemian*. „Problemy Integracji Rolnictwa”, 4 (20): 8.
- Wilkin J., 2002: *Budowa instytucji wspierających rozwój wsi i rolnictwa w kontekście integracji Polski z Unią Europejską*. W: *Wieś i rolnictwo*. Perspektywy rozwoju. IERiGŻ, IRWiR, Warszawa: 199–222.
- Wilkin J., 2006: *Sami swoi? Polscy rolnicy w UE*. Polska wieś 2006. Raport o stanie wsi. FDPA, Warszawa
- Ziętara W., 2005: *Perspektywy rozwoju gospodarstw rolniczych w Polsce*. „Wieś Jutra” 10 (87): 42–43.

THE ROLE OF LOCAL INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF ABSORBING EU FUNDING FOR AGRICULTURE IN THE OPINIONS OF FARMERS FROM SOUTH-EASTERN POLAND

Abstract. The paper assesses the participation of local institutions in providing assistance to farmers who apply for subsidies from EU funds in small-farm agriculture conditions. A firm majority of the surveyed farmers links the financial and economic situation of their farms and the opportunities and effectiveness of the utilisation of EU funding to the activities of local institutions, mainly such as the local agricultural advisory centres (ODRs). Thanks to training courses and direct consultations organised by the employees of ODRs with the purpose of providing help in preparing individual applications farmers from small-farm regions had no problems filling in their application forms. In the coming years farmers will be able to make use of measures offered them within the Rural Development Programme for 2007–2013. The preparation of farmers for this new period of programming is currently one of the most important challenges faced by local institutions, especially those providing advisory services.

Key words: institutions, fragmented agriculture, EU funds, Common Agricultural Policy